

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera întâi)

24 iunie 2015 *

„Trimitere preliminară — Spațiul de libertate, securitate și justiție — Frontiere, azil și imigrație — Directiva 2004/83/CE — Articolul 24 alineatul (1) — Standarde minime referitoare la condițiile de acordare a statutului de refugiat sau a statutului conferit prin protecție subsidiară — Revocarea permisului de ședere — Condiții — Noțiunea «motive imperioase de siguranță națională sau de ordine publică» — Participarea unei persoane care are statutul de refugiat la activitățile unei organizații care figurează pe lista organizațiilor teroriste întocmită de Uniunea Europeană”

În cauza C-373/13,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg (Germania), prin decizia din 27 mai 2013, primită de Curte la 2 iulie 2013, în procedura

H. T.

împotriva

Land Baden-Württemberg,

CURTEA (Camera întâi),

compusă din domnul A. Tizzano, președinte de cameră, domnii S. Rodin, A. Borg Barthet și E. Levits și doamna M. Berger (raportor), judecători,

avocat general: doamna E. Sharpston,

grefier: doamna A. Impellizzeri, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 4 iunie 2014,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru domnul T., de B. Pradel, Rechtsanwalt;
- pentru guvernul german, de T. Henze, de A. Lippstreu, și de A. Wiedmann, în calitate de agenți;
- pentru guvernul elen, de M. Michelogiannaki, în calitate de agent;
- pentru guvernul italian, de G. Palmieri, în calitate de agent, asistată de M. Russo, avvocato dello Stato;

* Limba de procedură: germana.

— pentru Comisia Europeană, de M. Condou-Durande și de W. Bogensberger, în calitate de agenți,
după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 11 septembrie 2014,
pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 21 alineatele (2) și (3) și a articolului 24 alineatele (1) și (2) din Directiva 2004/83/CE a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind standardele minime referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de statutul de refugiat sau persoanele care, din alte motive, au nevoie de protecție internațională și referitoare la conținutul protecției acordate (JO L 304, p. 12, Ediție specială, 19/vol. 7, p. 52, rectificări în JO 2005, L 204, p. 24, și în JO 2011, L 278, p. 13).
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între domnul T., pe de o parte, și Land Baden-Württemberg, pe de altă parte, cu privire la o decizie prin care s-a pronunțat expulzarea sa de pe teritoriul Republicii Federale Germania și s-a revocat permisul de ședere al acestuia.

Cadrul juridic

Dreptul internațional

Convenția de la Geneva privind statutul refugiaților

- 3 Articolul 28 din Convenția privind statutul refugiaților, semnată la Geneva la 28 iulie 1951 [*Recueil des traités des Nations unies*, vol. 189, p. 150, nr. 2545 (1954)] și intrată în vigoare la 22 aprilie 1954 (denumită în continuare „Convenția de la Geneva”), astfel cum a fost completată prin Protocolul privind statutul refugiaților din 31 ianuarie 1967, el însuși intrat în vigoare la 4 octombrie 1967, prevede la alineatul (1), intitulat „Documente de călătorie”:

„Statele contractante vor elibera refugiaților care își au reședința obișnuită pe teritoriul lor documente de călătorie care să le permită să călătorească în afara acestui teritoriu, în afară de cazul în care rațiuni imperioase privind securitatea națională sau ordinea publică se opun la aceasta; [...]”

- 4 Articolul 32 din Convenția de la Geneva, intitulat „Expulzare”, prevede la alineatul (1):

„Statele contractante nu vor expulza un refugiat care se găsește în mod legal pe teritoriul lor decât pentru rațiuni de securitate națională sau de ordine publică.”

- 5 Articolul 33 din Convenția de la Geneva, intitulat „Interdicția de expulzare și returnare”, prevede:

„1. Niciun stat contractant nu va expulza sau returna în niciun fel un refugiat peste frontierele teritoriilor unde viața sau libertatea sa ar fi amenințate pe motiv de rasă, religie, naționalitate, apartenență la un anumit grup social sau opinii politice.

2. Beneficiul prezentei dispoziții nu va putea totuși fi invocat de către un refugiat față de care ar exista motive serioase de a fi considerat ca un pericol pentru securitatea țării unde se găsește sau care, fiind condamnat definitiv pentru o crimă sau un delict deosebit de grav, constituie o amenințare pentru comunitatea țării respective.”

Rezoluțiile Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite

- 6 La 28 septembrie 2001, Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite a adoptat Rezoluția 1373 (2001), al cărei preambul reafirmă printre altele „necesitatea de a combate prin toate mijloacele, potrivit prevederilor Cartei Organizației Națiunilor Unite, amenințările la adresa păcii și securității internaționale reprezentate de actele teroriste”.
- 7 La punctul 5 din rezoluția menționată, Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite declară că „actele, metodele și practicile teroriste se opun scopurilor și principiilor Organizației Națiunilor Unite și că finanțarea și planificarea actelor teroriste, precum și instigarea, cu bună-știință, la acte teroriste se opun și ele scopurilor și principiilor Organizației Națiunilor Unite”.
- 8 Punctul 5 din Rezoluția 1377 (2001) din 12 noiembrie 2001 a Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite, privind amenințarea la adresa păcii și a securității internaționale care rezultă din acte teroriste, subliniază „că actele de terorism internațional sunt contrare scopurilor și principiilor enunțate în Carta Națiunilor Unite și că finanțarea, planificarea și pregătirea actelor de terorism internațional, precum și toate celelalte forme de sprijinire a acestora sunt de asemenea contrare scopurilor și principiilor enunțate în [cadrul acesteia]”.

Dreptul Uniunii

- 9 În considerentele (3), (6), (10), (14), (22), (28) și (30) ale Directivei 2004/83 se menționează:
 - „(3) Convenția de la Geneva și protocolul aferent constituie elementul cheie al sistemului juridic internațional de protecție a refugiaților.
 - [...]
 - (6) Obiectivul principal al prezentei directive este, pe de o parte, să se asigure că toate statele membre pun în aplicare criteriile comune de identificare a persoanelor care au o nevoie reală de protecție internațională și, pe de altă parte, să asigure un nivel minim de beneficii respectivelor persoane în toate statele membre.
 - [...]
 - (10) Prezenta directivă respectă drepturile fundamentale, precum și principiile recunoscute în special de Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. Prezenta directivă urmărește în special garantarea deplinei respectări a demnității umane și a dreptului de azil ale solicitanților de azil și ale membrilor familiei care îi însoțesc.
 - [...]
 - (14) Recunoașterea statutului de refugiat este un act declarativ.
 - [...]
 - (22) Acțiunile contrare obiectivelor și principiilor Organizației Națiunilor Unite sunt evocate de preambul și la articolele 1 și 2 din Carta Organizației Națiunilor Unite și menționate, printre altele, de rezoluțiile Organizației Națiunilor Unite privind «măsurile de combatere a terorismului internațional», care prevăd că «acțiunile, metodele și practicile teroriste sunt contrare obiectivelor și principiilor Organizației Națiunilor Unite» și că «finanțarea și planificarea cu bună-știință a acțiunilor teroriste, precum și incitarea la astfel de acțiuni sunt în egală măsură contrare obiectivelor și principiilor Organizației Națiunilor Unite».

[...]

(28) Noțiunea de siguranță națională și ordine publică reglementează, de asemenea, cazurile în care un resortisant al unei țări terțe aparține unei asociații care susține terorismul internațional sau care susține o asociație de acest tip.

[...]

(30) În limitele stabilite prin obligațiile internaționale, statele membre pot dispune ca acordarea de beneficii în ceea ce privește accesul la locurile de muncă, la protecție socială, la îngrijirea sănătății și la programe de integrare să fie condiționată de eliberarea prealabilă a unui permis de ședere.”

10 Articolul 13 din Directiva 2004/83, intitulat „Acordarea statutului de refugiat”, prevede:

„Statele membre acordă statutul de refugiat oricărui resortisant al unei țări terțe sau oricărui apatrid care îndeplinește condițiile necesare pentru a fi considerat refugiat în conformitate cu capitolele II și III.”

11 Articolul 14 din această directivă, intitulat „Revocarea, încetarea sau refuzul de reînnoire a statutului de refugiat”, prevede:

„[...]

(4) Statele membre pot revoca statutul acordat unui refugiat de către o autoritate guvernamentală, administrativă, judiciară sau cvasijudiciară, pot dispune încetarea sau pot refuza reînnoirea acestuia în cazul în care:

- (a) există motive rezonabile pentru a-l considera un pericol pentru siguranța statului membru în care se află;
- (b) ca urmare a faptului că a fost condamnat printr-o hotărâre judecătorească definitivă pentru o infracțiune deosebit de gravă, constituie un pericol pentru societatea respectivului stat membru.

[...]

(6) Persoanele cărora li se aplică alineatele (4) și (5) au drepturile prevăzute la articolele 3, 4, 16, 22, 31, 32 și 33 din Convenția de la Geneva sau drepturi similare, atât timp cât se află în statele membre.”

12 Articolul 21 din directiva menționată, intitulat „Protecția împotriva returnării”, prevede:

„(1) Statele membre respectă principiul nereturnării în temeiul obligațiilor internaționale.

(2) Atunci când aceasta nu le este interzis în temeiul obligațiilor internaționale menționate la alineatul (1), statele membre pot returna un refugiat, indiferent dacă acesta este recunoscut oficial sau nu, în cazul în care:

- (a) există motive serioase pentru a considera că acesta reprezintă o amenințare pentru siguranța statului membru în care se află;
- (b) ca urmare a faptului că a fost condamnat printr-o hotărâre judecătorească definitivă pentru o infracțiune deosebit de gravă, reprezintă o amenințare pentru societatea respectivului stat membru.

(3) Statele membre pot revoca, înceta sau refuza să înnoiască sau să acorde un permis de ședere unui refugiat care intră în domeniul de aplicare al alineatului (2).”

13 Articolul 24 din aceeași directivă, intitulat „Permisul de ședere”, are următorul cuprins:

„(1) De îndată ce este posibil după acordarea statutului, statele membre eliberează beneficiarilor statutului de refugiat un permis de ședere care este valabil pentru o perioadă de cel puțin trei ani și care poate fi reînnoit, cu excepția cazului în care există motive imperioase de siguranță națională sau de ordine publică ce impun altfel, și fără să aducă atingere articolului 21 alineatul (3).

Fără a se aduce atingere articolului 23 alineatul (1), membrilor familiei beneficiarilor statutului de refugiat li se poate elibera un permis de ședere care este valabil pentru o perioadă de mai puțin de trei ani și care poate fi reînnoit.

(2) De îndată ce este posibil după acordarea statutului, statele membre eliberează beneficiarilor statutului conferit prin protecție subsidiară un permis de ședere care este valabil pentru o perioadă de cel puțin un an și care poate fi reînnoit, cu excepția cazului în care există motive imperioase de siguranță națională sau de ordine publică ce impun altfel.”

14 Articolul 28 din Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 și de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE și 93/96/CEE (JO L 158, p. 77, Ediție specială, 05/vol. 7, p. 56, rectificări în JO 2004, L 229, p. 35, și în JO 2005, L 197, p. 34), intitulat „Protecția împotriva expulzării”, prevede:

„(1) Înainte de a lua o decizie de expulzare de pe teritoriul său din motive de ordine publică sau siguranță publică, statul membru gazdă ia în considerare diverși factori precum durata șederii individului respectiv pe teritoriul său, vârsta acestuia, starea lui de sănătate, situația sa familială și economică, integrarea sa socială și culturală în statul membru gazdă și legăturile sale cu țara de origine.

(2) Statul membru gazdă nu poate lua o decizie de expulzare împotriva unui cetățean al Uniunii sau a membrilor familiei sale, indiferent de cetățenie, care au dobândit dreptul de ședere permanentă pe teritoriul său, cu excepția cazurilor în care există motive imperative de ordine publică sau siguranță publică.

(3) Nu se poate lua o decizie de expulzare împotriva cetățenilor Uniunii, indiferent de cetățenia acestora, cu excepția cazului în care decizia se bazează pe motive imperative de siguranță publică definite de statele membre, dacă aceștia:

(a) și-au avut reședința în statul membru gazdă în cei zece ani anteriori sau

(b) sunt minori, cu excepția cazului în care expulzarea este în interesul copilului, în conformitate cu Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile copilului, încheiată la 20 noiembrie 1989.”

- 15 Articolul 9 din Directiva 2003/109/CE a Consiliului din 25 noiembrie 2003 privind statutul resortisanților țărilor terțe care sunt rezidenți pe termen lung (JO 2004, L 16, p. 44, Ediție specială, 19/vol. 6, p. 225), intitulat „Retragerea sau pierderea statutului”, prevede:

„(1) Rezidentul pe termen lung își pierde dreptul la statutul de rezident pe termen lung în următoarele cazuri:

[...]

(b) adoptarea unei măsuri de expulzare în condițiile prevăzute la articolul 12;

[...]”

Dreptul german

- 16 Articolul 11 din Legea privind șederea, exercitarea unei activități profesionale și integrarea străinilor pe teritoriul federal (Gesetz über den Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern im Bundesgebiet) din 30 iulie 2004 (BGBl. 2004 I, p. 1950), în versiunea aplicabilă faptelor din cauza principală (denumită în continuare „Aufenthaltsgesetz”), intitulat „Interdicția de intrare și de ședere”, prevede la alineatul (1):

„Un resortisant străin care a făcut obiectul unei măsuri de expulzare, de returnare sau de îndepărtare sub escortă la frontieră nu mai are dreptul să intre pe teritoriul federal și să se stabilească aici. Acestuia nu i se va elibera niciun permis de ședere, nici chiar în cazul în care sunt îndeplinite condițiile impuse de prezenta lege în acest scop. [...]”

- 17 Articolul 25 din Aufenthaltsgesetz, intitulat „Ședere pentru motive umanitare”, prevede:

„(1) O autorizație de ședere se acordă unui resortisant străin căruia i-a fost recunoscut dreptul de azil printr-un act care nu este supus căilor de atac. Prezenta dispoziție nu se aplică atunci când resortisantul străin a făcut obiectul unei măsuri de expulzare pentru motive serioase legate de securitatea națională și de ordinea publică. Până la acordarea autorizației, șederea este considerată a fi autorizată. Autorizația de ședere permite exercitarea unei activități profesionale.

(2) O autorizație de ședere se acordă unui resortisant străin care a obținut statutul de refugiat printr-un act care nu este supus căilor de atac adoptat de Biroul Federal pentru Migrație și Refugiați în temeiul articolului 3 alineatul (4) din Legea privind procedura de azil. Alineatul (1) a doua-a patra teză se aplică prin analogie.

[...]

(5) Prin derogare de la articolul 11 alineatul (1), o autorizație de ședere poate fi acordată unui resortisant străin obligat să părăsească teritoriul în temeiul unui act executoriu atunci când plecarea acestuia este imposibilă pentru motive de drept sau de fapt și nu se poate aștepta ca obstacolele în calea plecării sale să fie înlăturate într-un termen previzibil. Autorizația de ședere va fi acordată în cazul în care îndepărtarea este suspendată de 18 luni. [...]”

- 18 Articolul 51 din Aufenthaltsgesetz, intitulat „Încetarea legalității șederii; menținerea unor restricții”, prevede la alineatul (1):

„Permisul de ședere este caduc în următoarele cazuri:

[...]

5. Expulzarea resortisantului străin,

[...]"

19 Articolul 54 din Aufenthaltsgesetz, intitulat „Principiul expulzării”, are următorul cuprins:

„Un resortisant străin este, în principiu, expulzat atunci când:

[...]

5. fapte permit să se concluzioneze că el aparține sau a aparținut unei asociații care susține terorismul sau susține ori a susținut o asociație de acest tip; expulzarea nu poate fi întemeiată pe apartenențe sau pe acte de susținere din trecut decât în măsura în care acestea creează o pericolozitate actuală,

[...]"

20 Potrivit articolului 54a din Aufenthaltsgesetz, intitulat „Supravegherea, pentru motive de securitate internă, a resortisanților străini care au făcut obiectul unei măsuri de expulzare”:

„(1) Un resortisant străin împotriva căruia există o decizie de expulzare executorie adoptată în aplicarea articolului 54 punct[ul] 5 [...] este supus obligației de a se prezenta cel puțin o dată pe săptămână la serviciul de poliție competent pentru locul său de ședere, în măsura în care serviciul pentru străini nu dispune altfel. În cazul în care un străin este obligat să părăsească teritoriul în temeiul unui act executoriu adoptat pentru un alt motiv decât cauzele de expulzare menționate în prima teză, se poate impune o obligație de prezentare în conformitate cu prima teză, dacă acest lucru este necesar pentru a preveni o amenințare la adresa securității naționale și a ordinii publice.

(2) Șederea acestuia este limitată la circumscripția aferentă serviciului pentru străini, în măsura în care acesta nu stabilește modalități diferite.

[...]"

21 Articolul 55 din Aufenthaltsgesetz, intitulat „Expulzarea în cadrul puterii de apreciere a administrației”, prevede:

„(1) Un resortisant străin poate fi expulzat atunci când șederea sa aduce atingere securității naționale și ordinii publice sau altor interese majore ale Republicii Federale Germania.

[...]

(3) La adoptarea deciziei privind expulzarea se ține seama

1. de durata șederii legale a resortisantului străin și de legăturile personale, economice și de alt tip ale acestuia pe teritoriul federal care sunt demne de protecție,
2. de consecințele expulzării pentru membrii de familie sau pentru partenerul resortisantului străin care se află în situație de ședere legală pe teritoriul federal și care trăiesc împreună cu acesta în cadrul unei comunități de viață familială sau al unui cuplu,
3. de condițiile de suspendare a îndepărtării prevăzute la articolul 60a alineatele (2) și (2b)."

- 22 Articolul 56 din Aufenthaltsgesetz, intitulat „Protecție specială împotriva expulzării”, prevede la alineatul (1):

„Un resortisant străin care

1. dispune de o autorizație de stabilire și a avut reședința în mod legal pe teritoriul federal de cel puțin cinci ani,

[...]

3. deține o autorizație de ședere, a avut reședința în mod legal pe teritoriul federal de cel puțin cinci ani și trăiește, în cadrul unui cuplu căsătorit sau necăsătorit, împreună cu un resortisant străin, astfel cum este menționat la punctele 1 și 2,
4. trăiește împreună cu un membru german al familiei sale sau cu un partener german în cadrul unei comunități de viață familială sau al unui cuplu,
5. i-a fost recunoscut dreptul de azil, beneficiază pe teritoriul federal de statutul de refugiat străin sau deține un document de călătorie prevăzut de Convenția din 28 iulie 1951 privind statutul refugiaților (BGBl. 1953 II, p. 559) și eliberat de o autoritate a Republicii Federale Germania

beneficiază de o protecție specială împotriva expulzării. El nu poate fi expulzat decât pentru motive serioase de securitate națională și de ordine publică. Există, în principiu, motive serioase de securitate națională și de ordine publică în situațiile prevăzute la articolul 53 și la articolul 54 punctele 5-5b și 7. În cazul în care condițiile prevăzute la articolul 53 sunt îndeplinite, străinul este, în principiu, expulzat. În cazul în care condițiile prevăzute la articolul 54 sunt îndeplinite, se decide cu privire la expulzarea acestuia în cadrul puterii de apreciere a administrației.”

- 23 Articolul 60 din Aufenthaltsgesetz, intitulat „Interzicerea îndepărtării”, are următorul cuprins:

„(1) În aplicarea Convenției din 28 iulie 1951 privind statutul refugiaților (BGBl. 1953 II, p. 559), un resortisant străin nu poate fi îndepărtat într-un stat în care viața sau libertatea sa sunt amenințate din cauza rasei sale, a religiei, a cetățeniei ori a naționalității, a apartenenței la un anumit grup social sau a opiniilor sale politice. Această dispoziție se aplică în egală măsură beneficiarilor dreptului de azil și străinilor care fie au obținut statutul de refugiat printr-un act care nu este supus căilor de atac, fie beneficiază, pentru un alt motiv, de statutul de refugiați străini pe teritoriul federal, fie au fost recunoscuți în afara teritoriului federal ca refugiați străini în conformitate cu [Convenția de la Geneva]. [...]

[...]

(8) Alineatul (1) nu se aplică atunci când, pentru motive serioase, resortisantul străin trebuie să fie considerat un pericol pentru securitatea Republicii Federale Germania sau atunci când, întrucât a făcut obiectul unei condamnări definitive la o pedeapsă privativă de libertate de trei ani sau mai mare pentru o infracțiune deosebit de gravă, acesta constituie o amenințare pentru comunitate. Prezenta dispoziție se aplică și atunci când resortisantul străin îndeplinește condițiile prevăzute la articolul 3 alineatul (2) din Legea privind procedura de azil.

(9) În cazurile menționate la alineatul (8), un resortisant străin care a solicitat azil poate, prin derogare de la dispozițiile Legii privind procedura de azil, să facă obiectul unei măsuri de îndepărtare care poate fi pusă în executare. [...]

[...]”

- 24 Articolul 60a din Aufenthaltsgesetz, intitulat „Suspendarea temporară a îndepărtării (toleranța)”, prevede:

„[...]”

(2) Îndepărtarea unui resortisant străin se suspendă atât timp cât această îndepărtare este imposibilă pentru motive de fapt și de drept și atât timp cât nu s-a acordat o autorizație de ședere. [...]

(3) Suspendarea îndepărtării unui resortisant străin nu aduce atingere obligației acestuia de a părăsi teritoriul.

[...]”

- 25 Articolul 18 din Legea de stabilire a regimului public al asociațiilor (Gesetz zur Regelung des öffentlichen Vereinsrechts) din 5 august 1964 (BGBl. 1964 I, p. 593), în versiunea aplicabilă faptelor din cauza principală (denumită în continuare „Vereinsgesetz”), intitulat „Domeniul de aplicare teritorial al interdicțiilor de constituire a unor asociații”, prevede:

„Interdicțiile de constituire a unor asociații care au sediul în afara teritoriului de aplicare al prezentei legi, dar dispun de sucursale pe acest teritoriu, nu se aplică decât acestora din urmă. În cazul în care asociația nu dispune de nicio sucursală pe teritoriul de aplicare al prezentei legi, interdicția [articolul 3 alineatul (1)] se aplică în privința activității sale desfășurate pe acest teritoriu.”

- 26 Articolul 20 din Vereinsgesetz, intitulat „Încălțări ale interdicțiilor”, prevede la alineatul (1):

„Fapta persoanei care, printr-o activitate exercitată pe teritoriul de aplicare al prezentei legi,

[...]”

4. încalcă o interdicție executorie impusă în aplicarea articolului 14 alineatul (3) prima teză sau a articolului 18 a doua teză,

[...]”

se pedepsește cu închisoarea de cel mult un an sau cu amendă, dacă actul nu este pedepsit la articolele 84, 85, 86a sau la articolele 129-129b din Codul penal [...]

[...]”

Litigiul principal și întrebările preliminare

- 27 Domnul T., născut în anul 1956, este un resortisant turc de origine kurdă. El trăiește din anul 1989 în Germania împreună cu soția sa, deopotrivă resortisant turc, precum și cu cei opt copii comuni, dintre care cinci sunt resortisanți germani.

- 28 Începând de la 24 iunie 1993, domnul T. este recunoscut ca refugiat în sensul Convenției de la Geneva. Această recunoaștere a fost motivată de activitățile politice pe care le desfășura în exil în favoarea „Partidului Muncitorilor din Kurdistan” (denumit în continuare „PKK”), precum și de persecuția politică a cărei victimă risca să fie în cazul întoarcerii sale în Turcia.

- 29 Începând de la 7 octombrie 1993, domnului T. i s-a eliberat un permis de ședere pe durată nelimitată în Germania.

- 30 Prin decizia din 21 august 2006, autoritățile competente au revocat statutul de refugiat al domnului T., pentru motivul că situația politică din Turcia s-a schimbat și că, în consecință, nu se mai putea considera că acesta era supus riscului de persecuție în țara menționată.
- 31 Această decizie a fost anulată printr-o hotărâre pronunțată de Verwaltungsgericht Karlsruhe (Tribunalul Administrativ din Karlsruhe, Germania) la 30 noiembrie 2007, astfel încât domnul T. și-a păstrat statutul de refugiat.
- 32 În cursul anilor '90, domnul T. s-a implicat, sub forme diverse, în desfășurarea de activități politice în favoarea PKK și a unor organizații care au legătură cu acesta sau care i-au succedat.
- 33 Prin decizia din 22 noiembrie 1993, ministrul federal de interne a interzis PKK și altor organizații care au legătură cu acest partid să desfășoare activități în Germania.
- 34 În temeiul articolului 20 din Vereinsgesetz, autoritățile competente au inițiat o procedură penală împotriva domnului T. din cauza susținerii acordate de acesta PKK, după ce au obținut elemente incriminatoare împotriva sa cu ocazia unei percheziții efectuate la domiciliul său. În cursul procedurii, s-a stabilit că persoana interesată primise donații în contul PKK și că distribuise, ocazional, revista *Serxwebûn*, publicată de PKK.
- 35 Prin hotărârea din 3 decembrie 2008, Landgericht Karlsruhe (Tribunalul Regional din Karlsruhe) l-a condamnat pe domnul T. la plata unei amenzi de 3 000 de euro pentru încălcarea interdicției de a desfășura activități în lumina dreptului asociațiilor. Întrucât calea de atac formulată împotriva acestei hotărâri a fost respinsă de Bundesgerichtshof (Curtea Federală de Justiție), ea a devenit definitivă la 8 aprilie 2009.
- 36 Prin decizia din 27 martie 2012, Regierungspräsidium Karlsruhe (Consiliul Regional al orașului Karlsruhe) a dispus, în numele Land Baden-Württemberg, expulzarea domnului T. din Republica Federală Germania (denumită în continuare „decizia de expulzare”). Această decizie, întemeiată pe dispozițiile articolului 54 punctul 5 coroborat cu articolele 55 și 56 din Aufenthaltsgesetz, era motivată prin faptul că domnul T. îndeplinise acte de susținere în favoarea PKK până la o dată avansată a anului 2011 și că prezenta astfel o „periculozitate actuală” în sensul articolului 54 punctul 5 din Aufenthaltsgesetz. Decizia menționată a impus de asemenea persoanei interesate, în conformitate cu articolul 54a din Aufenthaltsgesetz, obligația de a se prezenta de două ori pe săptămână la serviciul de poliție competent și a limitat libertatea de circulație a acestuia doar la teritoriul orașului Mannheim (Germania) în care era situat domiciliul său. În sfârșit, în temeiul articolului 51 alineatul (1) din Aufenthaltsgesetz, aceeași decizie a determinat de plin drept caducitatea permisului de ședere care îi fusese eliberat domnului T.
- 37 Cu toate acestea, având în vedere comunitatea de viață familială pe care domnul T. o forma cu soția și cu copiii săi minori și ținând seama de permisul de ședere pe durată nelimitată care îi fusese eliberat anterior, de dreptul de azil care îi fusese acordat și de statutul de refugiat care îi fusese recunoscut, decizia de expulzare a fost adoptată în cadrul puterii de apreciere a administrației în temeiul articolului 56 alineatul (1) din Aufenthaltsgesetz, iar autoritatea competentă a decis să suspende îndepărtarea domnului T. Acțiunea formulată de acesta din urmă împotriva deciziei menționate a fost respinsă prin hotărârea pronunțată de Verwaltungsgericht Karlsruhe la 7 august 2012.
- 38 Domnul T. a declarat apel împotriva hotărârii respective la instanța de trimitere, iar aceasta, prin ordonanța din 28 noiembrie 2012, a admis apelul formulat. Instanța menționată nutrește îndoieli cu privire la anularea permisului de ședere al domnului T. și, prin urmare, solicită să se stabilească dacă decizia de expulzare putea fi justificată în lumina articolului 21 alineatele (2) și (3) și a articolului 24 din Directiva 2004/83. Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg (Tribunalul Administrativ Superior din Baden-Württemberg) consideră în special că obligația impusă statelor membre prin articolul 24 alineatul (1) primul paragraf din această directivă de a elibera beneficiarilor statutului de

refugiat un permis de ședere care este valabil pentru o perioadă de cel puțin trei ani implică interdicția anulării acestui permis de ședere sau a unui permis deja existent, atunci când nu există niciunul dintre motivele pentru care acordarea unui permis de ședere poate fi refuzată de la bun început.

39 În aceste condiții, Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) a) Norma prevăzută la articolul 24 alineatul (1) primul paragraf din Directiva 2004/83, referitoare la obligațiile statelor membre de a emite un permis de ședere persoanelor cărora li s-a recunoscut statutul de refugiat, trebuie respectată și în cazul revocării unui permis de ședere deja acordat?

b) Această normă trebuie, așadar, interpretată în sensul că nu permite revocarea sau încetarea valabilității permisului de ședere (de exemplu ca urmare a expulzării în temeiul dreptului național) al unei persoane căreia i s-a recunoscut statutul de refugiat atunci când nu sunt întrunite condițiile prevăzute la articolul 21 alineatul (3) coroborat cu alineatul (2) din Directiva 2004/83 sau când nu există «motive imperioase de siguranță națională sau de ordine publică» în sensul articolului 24 alineatul (1) primul paragraf din [aceeași directivă]?

2) În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare literele a) și b):

a) Cum trebuie interpretat motivul de excludere întemeiat pe «motive imperioase de siguranță națională sau de ordine publică» prevăzut la articolul 24 alineatul (1) primul paragraf din Directiva 2004/83 prin raportare la pericolul pe care îl prezintă susținerea unei asociații teroriste?

b) Pot exista «motive imperioase de siguranță națională sau de ordine publică» în sensul articolului 24 alineatul (1) primul paragraf din Directiva 2004/83 atunci când o persoană căreia i s-a recunoscut statutul de refugiat a susținut PKK, printre altele, prin colectarea de donații și prin participarea în mod constant la acțiuni legate de PKK, chiar și atunci când nu sunt întrunite condițiile pentru neaplicarea interdicției de expulzare și de returnare prevăzute la articolul 33 alineatul 2 din Convenția de la Geneva [...] și, implicit, nici condițiile prevăzute la articolul 21 alineatul (2) din Directiva 2004/83?

3) În cazul unui răspuns negativ la prima întrebare litera a):

Revocarea și, respectiv, încetarea permisului de ședere acordat unei persoane căreia i s-a recunoscut statutul de refugiat (de exemplu ca urmare a expulzării în temeiul dreptului național) sunt permise în dreptul Uniunii numai atunci când sunt întrunite condițiile prevăzute la articolul 21 alineatul (3) coroborat cu alineatul (2) din Directiva 2004/83 (sau în dispozițiile comparabile cuprinse în Directiva 2011/95/UE [a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind standardele referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de protecție internațională, la un statut uniform pentru refugiați sau pentru persoanele eligibile pentru obținerea de protecție subsidiară și la conținutul protecției acordate (JO L 337, p. 9)], care i-a succedat)?”

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la prima și la a treia întrebare

- 40 Prin intermediul primei și al celei de a treia întrebări, care trebuie examinate împreună, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă și în ce condiții articolul 24 alineatul (1) din Directiva 2004/83 autorizează un stat membru să revoce permisul de ședere al unui refugiat sau să dispună încetarea acestui permis de ședere, atunci când dispoziția menționată, contrar articolului 21 alineatul (3) din această directivă, nu prevede în mod explicit această posibilitate. În cazul unui răspuns afirmativ, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă revocarea unui asemenea permis de ședere este autorizată doar în aplicarea articolului 21 alineatele (2) și (3) din directiva menționată, atunci când refugiatul nu mai este protejat împotriva returnării sau dacă revocarea este autorizată și în temeiul articolului 24 alineatul (1) din aceasta.
- 41 Pentru a răspunde la aceste întrebări, este necesar să se examineze domeniul de aplicare al articolului 21 alineatele (2) și (3) din Directiva 2004/83 și, respectiv, al articolului 24 alineatul (1) din această directivă, precum și raporturile care există între aceste două dispoziții.
- 42 Potrivit articolului 21 alineatul (1) din Directiva 2004/83, statele membre trebuie să respecte principiul nereturnării în temeiul obligațiilor internaționale. Articolul 21 alineatul (2) din această directivă, al cărui text îl preia în esență pe cel al articolului 33 alineatul (2) din Convenția de la Geneva, prevede însă o derogare de la acest principiu, acordând statelor membre puterea discreționară de a returna un refugiat atunci când nu le este interzis în temeiul acestor obligații internaționale și atunci când există motive serioase pentru a considera că refugiatul respectiv reprezintă o amenințare pentru siguranța statului membru în care se află sau atunci când, ca urmare a faptului că a fost condamnat printr-o hotărâre judecătorească definitivă pentru o infracțiune deosebit de gravă, reprezintă o amenințare pentru societatea respectivului stat membru. În schimb, articolul 21 din directiva menționată tace în ceea ce privește expulzarea unui refugiat atunci când returnarea nu intră în discuție.
- 43 În cazul în care situația unui refugiat îndeplinește condițiile prevăzute la articolul 21 alineatul (2) din Directiva 2004/83, dat fiind că beneficiază de o putere discreționară de a returna sau de a nu returna un refugiat, statele membre dispun de trei opțiuni. În primul rând, ele pot să procedeze la returnarea refugiatului vizat. În al doilea rând, ele pot să expulzeze refugiatul într-o țară terță în care nu riscă să fie persecutat sau să fie victimă a unor atingeri grave în sensul articolului 15 din această directivă. În al treilea rând, statele membre pot autoriza refugiatul să rămână pe teritoriul lor.
- 44 Atunci când returnarea este posibilă în temeiul articolului 21 alineatul (2) din Directiva 2004/83, statele membre au de asemenea facultatea, conform articolului 21 alineatul (3) din această directivă, de a revoca, a înceta sau a refuza să înnoiască sau să acorde un permis de ședere. Astfel, odată ce un refugiat face obiectul returnării, nu mai este necesar ca acestuia să i se acorde, să dețină în continuare sau să i se reînnoiască un permis de ședere. În consecință, astfel cum a arătat avocatul general la punctul 62 din concluzii, atunci când un refugiat nu intră în domeniul de aplicare al articolului 21 alineatul (2) din directiva menționată, articolul 21 alineatul (3) din aceasta din urmă nu poate fi aplicabil. Prin urmare, în cazul în care un stat membru inițiază o procedură împotriva unui refugiat în împrejurări precum cele în discuție în litigiul principal, dar nu îl poate returna întrucât condițiile impuse la articolul 21 alineatul (2) din aceeași directivă nu sunt îndeplinite, permisul de ședere al acestui refugiat nu poate fi revocat în temeiul articolului 21 alineatul (3) din Directiva 2004/83.
- 45 Se ridică astfel problema dacă, în asemenea împrejurări, un stat membru poate, în orice caz, într-un mod compatibil cu această directivă, să revoce permisul de ședere al unui refugiat în aplicarea articolului 24 alineatul (1) din directiva menționată.

- 46 În această privință, trebuie constatat că această dispoziție nu prevede în mod explicit decât posibilitatea de a nu elibera un permis de ședere, iar nu pe cea de a revoca un asemenea permis sau de a dispune încetarea acestuia. În special, dispoziția menționată obligă statele membre să elibereze refugiatului, cât mai curând posibil, un permis de ședere care este valabil pentru o perioadă de cel puțin trei ani și care poate fi reînnoit. Nu se poate deroga de la această obligație decât în cazul în care există motive imperioase de siguranță națională sau de ordine publică ce impun altfel.
- 47 Or, în pofida unei dispoziții exprese care autorizează statele membre, în temeiul articolului 24 alineatul (1) din Directiva 2004/83, să revoce un permis de ședere eliberat anterior unui refugiat, numeroase argumente militează totuși în favoarea unei interpretări care să permită statelor membre să recurgă la o asemenea măsură.
- 48 În primul rând, trebuie constatat că textul articolului 24 alineatul (1) din directiva menționată nu exclude în mod expres posibilitatea revocării unui permis de ședere.
- 49 În al doilea rând, revocarea unui permis de ședere este conformă cu finalitatea acestei dispoziții. Dacă statele membre sunt autorizate să refuze să elibereze sau să reînnoiască un permis de ședere, atunci când există motive imperioase de siguranță națională sau de ordine publică care justifică acest lucru, cu atât mai mult, acestea trebuie să fie autorizate să revoce un asemenea permis de ședere sau să dispună încetarea acestuia atunci când motive de această natură intervin ulterior eliberării permisului.
- 50 În al treilea rând, această interpretare este de asemenea coerentă cu economia Directivei 2004/83. După cum subliniază Comisia Europeană în mod întemeiat, articolul 24 alineatul (1) din aceeași directivă completează articolul 21 alineatul (3) din aceasta prin faptul că autorizează în mod implicit, dar necesar, statul membru în cauză să revoce un permis de ședere sau să dispună încetarea acestuia, inclusiv în cazurile în care condițiile prevăzute la articolul 21 alineatul (2) din directiva menționată nu sunt îndeplinite, atunci când motive imperioase de siguranță națională sau de ordine publică în sensul articolului 24 din aceeași directivă justifică acest lucru.
- 51 Rezultă că statele membre pot revoca un permis de ședere acordat unui refugiat sau pot dispune încetarea acestuia, fie în temeiul articolului 21 alineatul (3) din Directiva 2004/83 cu condiția ca refugiatul respectiv să intre în domeniul de aplicare al articolului 21 alineatul (2) din această directivă, fie, atunci când refugiatul nu intră în domeniul de aplicare al articolului menționat, în temeiul articolului 24 alineatul (1) din această directivă, cu condiția ca motive imperioase de siguranță națională sau de ordine publică să justifice o asemenea măsură.
- 52 În plus, astfel cum a arătat avocatul general la punctul 68 din concluzii, o asemenea interpretare este susținută de lucrările pregătitoare ale Directivei 2004/83 care pun în evidență faptul că articolul 24 alineatul (1) din aceasta a fost inserat, la propunerea Republicii Federale Germania, în urma atentatelor care au lovit Statele Unite ale Americii la 11 septembrie 2001. Această dispoziție a fost astfel introdusă în scopul de a oferi statelor membre posibilitatea de a restricționa, în anumite condiții specifice, libertatea de mișcare a resortisanților țărilor terțe în cadrul spațiului Schengen, în vederea combaterii terorismului și a controlării în acest mod a pericolelor care amenință securitatea națională și ordinea publică. Din aceste considerații reiese astfel că dispoziția menționată conferă în mod implicit statelor membre, atunci când sunt îndeplinite condițiile prevăzute de aceasta, posibilitatea de a revoca un permis de ședere acordat anterior.
- 53 O asemenea interpretare decurge și din obligația impusă de articolul 24 alineatul (1) din Directiva 2004/83 statelor membre de a acorda beneficiarilor statutului de refugiat un permis de ședere care este valabil pentru o perioadă de cel puțin trei ani, întrucât această obligație are drept corolar necesar posibilitatea de a revoca permisul de ședere respectiv. În această privință, trebuie amintit, cu titlu de exemplu, că articolul 9 alineatul (1) litera (b) din Directiva 2003/109 prevede în mod expres pierderea statutului de rezident pe termen lung ca urmare a adoptării unei măsuri de expulzare.

- 54 În sfârșit, în acest context, posibilitatea ca un stat membru să revoce permisul de ședere acordat anterior unui refugiat răspunde unor cerințe logice evidente. Astfel, nu se poate exclude ca, pentru un motiv pur fortuit, un stat membru care a acordat un permis de ședere unui refugiat să fie ulterior informat cu privire la existența unor fapte săvârșite de acesta înainte de eliberarea permisului de ședere și care, dacă ar fi fost cunoscute de statul membru respectiv în timp util, ar fi împiedicat, pentru motive imperioase de siguranță națională sau de ordine publică, eliberarea acestui permis. Or, ar fi incompatibil cu obiectivul urmărit de Directiva 2004/83 ca într-o astfel de situație să nu existe nicio posibilitate de a se revoca un asemenea permis de ședere deja acordat. Această concluzie este valabilă *a fortiori* atunci când actele reținute în sarcina refugiatului vizat au fost săvârșite după acordarea permisului de ședere în cauză.
- 55 Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, este necesar să se răspundă la prima și la a treia întrebare că Directiva 2004/83 trebuie interpretată în sensul că un permis de ședere, odată acordat unui refugiat, poate fi revocat, fie în temeiul articolului 24 alineatul (1) din această directivă, atunci când există motive imperioase de siguranță națională sau de ordine publică în sensul acestei dispoziții, fie în aplicarea articolului 21 alineatul (3) din directiva menționată, atunci când există motive pentru aplicarea derogării de la principiul nereturnării prevăzute la articolul 21 alineatul (2) din aceeași directivă.

Cu privire la a doua întrebare

- 56 Prin intermediul celei de a doua întrebări, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă susținerea acordată de un refugiat unei asociații teroriste poate constitui unul dintre „motivele imperioase de siguranță națională sau de ordine publică” în sensul articolului 24 alineatul (1) din Directiva 2004/83, iar aceasta chiar și atunci când refugiatul respectiv nu intră în domeniul de aplicare al articolului 21 alineatul (2) din această directivă.
- 57 Pentru a oferi un răspuns util instanței de trimitere, trebuie constatat, cu titlu introductiv, că noțiunea „motive serioase” care figurează la articolul 21 alineatul (2) litera (a) din Directiva 2004/83 și noțiunea „motive imperioase de siguranță națională sau de ordine publică” care figurează la articolul 24 alineatul (1) din această directivă nu sunt definite nici de aceste dispoziții, nici de vreo altă dispoziție a directivei menționate.
- 58 În acest context, determinarea semnificației și a sferei de aplicare a acestor noțiuni trebuie realizată, potrivit unei jurisprudențe constante, luând în considerare atât termenii dispozițiilor de drept al Uniunii în cauză, cât și contextul acestora, precum și obiectivele urmărite de reglementarea din care fac parte (a se vedea în special Hotărârea Lundberg, C-317/12, EU:C:2013:631, punctul 19, și Hotărârea Bouman, C-114/13, EU:C:2015:81, punctul 31) și, în speță, geneza acestei reglementări (a se vedea prin analogie Hotărârea Pringle, C-370/12, EU:C:2012:756, punctul 135).
- 59 În ceea ce privește modul de redactare a articolului 21 alineatul (1) litera (a) și a articolului 24 alineatul (1) din Directiva 2004/83, trebuie arătat, astfel cum susține Comisia în observațiile formulate, că această directivă se caracterizează prin diferențe de formulare între diferitele sale versiuni lingvistice – și, așadar, printr-o anumită incoerență – în ceea ce privește condițiile cărora le sunt supuse derogările prevăzute de dispozițiile menționate. La aceasta se adaugă faptul că versiunea în limba germană a articolului 21 alineatul (2) din directiva menționată utilizează alți termeni decât cei existenți în versiunea germană a articolului 33 alineatul (2) din Convenția de la Geneva („stichhaltige Gründe” în loc de „schwerwiegende Gründe”), în timp ce versiunile în limbile engleză și franceză ale articolului 21 alineatul (2) din aceeași directivă utilizează, fiecare, termenul care figurează în versiunile în limbile engleză și franceză ale articolului 33 alineatul (2) din convenția menționată („reasonable grounds” și „raisons sérieuses”).

- 60 În aceste condiții, trebuie amintit că, în conformitate cu jurisprudența constantă, atunci când versiunile lingvistice ale unui text diferă, dispoziția în cauză trebuie interpretată și aplicată în mod uniform, în lumina versiunilor existente în toate limbile Uniunii Europene (Hotărârea M. și alții, C-627/13 și C-2/14, EU:C:2015:59, punctul 48 și jurisprudența citată).
- 61 Formularea utilizată în una dintre versiunile lingvistice ale unei dispoziții din dreptul Uniunii nu poate constitui singurul temei pentru interpretarea acestei dispoziții și nici nu se poate atribui respectivei formulări, în această privință, un caracter prioritar în raport cu celelalte versiuni lingvistice. O asemenea abordare ar fi, astfel, incompatibilă cu cerința de aplicare uniformă a dreptului Uniunii (a se vedea în acest sens Hotărârea M. și alții, C-627/13 și C-2/14, EU:C:2015:59, punctul 48 și jurisprudența citată).
- 62 Prin urmare, în caz de divergență între diferitele versiuni lingvistice ale unui text din dreptul Uniunii, dispoziția în cauză trebuie interpretată în raport cu contextul și cu obiectivele urmărite de reglementarea din care face parte această dispoziție (Hotărârea M. și alții, C-627/13 și C-2/14, EU:C:2015:59, punctul 49 și jurisprudența citată).
- 63 În această privință, trebuie amintit mai întâi că statutul de refugiat trebuie să fie acordat unei persoane atunci când aceasta îndeplinește standardele minime stabilite de dreptul Uniunii. În temeiul articolului 13 din Directiva 2004/83, statele membre acordă acest statut oricărui resortisant al unei țări terțe sau oricărui apatrid care îndeplinește condițiile necesare pentru a fi considerat refugiat în conformitate cu capitolele II și III din această directivă. Din considerentul (14) al directivei menționate, potrivit căruia recunoașterea statutului respectiv este un act declarativ, rezultă că statele membre nu dispun de nicio putere discreționară în această privință.
- 64 Apoi, din articolul 78 alineatul (1) TFUE decurge că politica comună dezvoltată de Uniune în domeniul dreptului de azil are scopul de a oferi un „statut corespunzător” oricărui resortisant dintr-o țară terță „care are nevoie de protecție internațională” și de a asigura „respectarea principiului nereturnării”.
- 65 Trebuie amintit de asemenea că acest principiu al nereturnării este garantat, în calitate de drept fundamental, de articolul 18 și de articolul 19 alineatul (2) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.
- 66 Considerentul (10) al Directivei 2004/83 precizează în acest scop că aceasta din urmă respectă drepturile fundamentale, precum și principiile recunoscute în special de Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, garantând în special deplina respectare a demnității umane și a dreptului de azil ale solicitanților de azil și ale membrilor familiei care îi însoțesc.
- 67 Prin urmare, considerentul (6) al Directivei 2004/83 menționează că obiectivul principal al acestei directive este, pe lângă asigurarea faptului că toate statele membre pun în aplicare criterii comune de identificare a persoanelor care au o nevoie reală de protecție internațională, asigurarea unui nivel minim de beneficii respectivelor persoane în toate statele membre.
- 68 Articolul 21 alineatul (2) și articolul 24 alineatul (1) din directiva menționată constituie în această privință punerea în aplicare în dreptul pozitiv a drepturilor recunoscute de dreptul Uniunii oricărei persoane în scopul de a-i asigura o protecție durabilă împotriva persecuției. Aceste două dispoziții fac, în plus, parte din capitolul VII din aceeași directivă, intitulat „Conținutul protecției internaționale”, care are ca obiect definirea avantajelor de care pot beneficia candidații la statutul de refugiat sau la protecție subsidiară a căror cerere a fost admisă.
- 69 Or, deși, astfel cum s-a constatat la punctul 50 din prezenta hotărâre, între articolul 21 alineatele (2) și (3) din Directiva 2004/38 și articolul 24 alineatul (1) din această directivă există nu numai o anumită suprapunere, întrucât ambele dispoziții privesc posibilitatea oferită statelor membre de a revoca, a

înceta sau a refuza să înnoiască sau să acorde un permis de ședere, ci și o complementaritate, este cert însă că dispozițiile menționate au domenii de aplicare distincte și fac parte din regimuri juridice diferite.

- 70 Articolul 21 alineatul (1) din Directiva 2004/83 enunță principiul potrivit căruia refugiații sunt în mod normal protejați împotriva returnării. În schimb, articolul 21 alineatul (2) din această directivă stabilește o derogare de la acest principiu, permițând returnarea unui refugiat, indiferent dacă acesta este sau nu este recunoscut oficial, fie, în temeiul articolului 21 alineatul (2) litera (a) din directiva menționată, în cazul în care există motive serioase pentru a considera că acesta reprezintă o amenințare pentru siguranța statului membru în care se află, fie, în temeiul articolului 21 alineatul (2) litera (b) din aceeași directivă, în cazul în care, ca urmare a faptului că a fost condamnat printr-o hotărâre judecătorească definitivă pentru o infracțiune deosebit de gravă, reprezintă o amenințare pentru societatea respectivului stat membru.
- 71 Returnarea unui refugiat, deși este în principiu autorizată prin dispoziția derogatorie a articolului 21 alineatul (2) din Directiva 2004/83, nu constituie decât *ultima ratio* la care un stat membru poate recurge atunci când nicio altă măsură nu este posibilă sau suficientă pentru a face față amenințării pe care acest refugiat o reprezintă pentru securitatea sau pentru societatea statului membru respectiv. În cazul în care un stat membru, în aplicarea articolului 14 alineatul (4) din această directivă, revocă, dispune încetarea sau refuză reînnoirea statutului de refugiat acordat unei persoane, această persoană are, conform articolului 14 alineatul (6) din directiva menționată, drepturile care sunt enumerate printre altele la articolele 32 și 33 din Convenția de la Geneva.
- 72 Consecințele aplicării derogării prevăzute la articolul 21 alineatul (2) din Directiva 2004/83 pentru refugiatul vizat pot fi extrem de drastice, astfel cum a arătat avocatul general la punctul 81 din concluzii, întrucât, în acest caz, el poate fi trimis într-o țară în care ar putea fi supus riscului de persecuție. Acesta este motivul pentru care dispoziția menționată supune practica returnării unor condiții riguroase, întrucât, în special, numai un refugiat care a fost condamnat în ultimă instanță pentru o „infracțiune deosebit de gravă” poate fi considerat ca reprezentând o „amenințare pentru societatea respectivului stat membru” în sensul dispoziției menționate. În plus, chiar dacă aceste condiții sunt îndeplinite, returnarea refugiatului vizat nu constituie decât o posibilitate lăsată la discreția statelor membre, acestea fiind libere să aleagă alte opțiuni mai puțin riguroase.
- 73 În schimb, articolul 24 alineatul (1) din Directiva 2004/83, al cărui mod de redactare prezintă un caracter mai abstract decât cel al articolului 21 alineatul (2) din această directivă, nu privește decât refuzul de a elibera un permis de ședere unui refugiat și revocarea acestui permis de ședere, iar nu returnarea refugiatului respectiv. Această dispoziție privește, așadar, doar cazurile în care amenințarea pe care refugiatul în cauză o reprezintă pentru securitatea națională, pentru ordinea publică sau pentru societatea statului membru vizat nu poate justifica nici pierderea statutului de refugiat, nici, *a fortiori*, returnarea aceluiași refugiat. Acesta este motivul pentru care punerea în aplicare a derogării prevăzute la articolul 24 alineatul (1) din directiva menționată nu presupune existența unei infracțiuni deosebit de grave.
- 74 Consecințele revocării permisului său de ședere în temeiul articolului 24 alineatul (1) din Directiva 2004/83 sunt, așadar, mai puțin grave pentru refugiat, întrucât această măsură nu poate conduce la revocarea statutului său de refugiat și cu atât mai puțin la returnarea sa în sensul articolului 21 alineatul (2) din această directivă.
- 75 Rezultă că noțiunea „motive imperioase” în sensul articolului 24 alineatul (1) din Directiva 2004/83 are un domeniu de aplicare mai extins decât noțiunea „motive serioase” în sensul articolului 21 alineatul (2) din această directivă și că anumite circumstanțe care nu prezintă nivelul de gravitate ce autorizează un stat membru să recurgă la derogarea prevăzută la articolul 21 alineatul (2) din directiva

menționată și să adopte o decizie de returnare pot să îi permită totuși acestui stat membru, în temeiul articolului 24 alineatul (1) din aceeași directivă, să îl priveze pe refugiatul vizat de permisul său de ședere.

- 76 În aceste condiții, în ceea ce privește întrebarea specifică adresată de instanța de trimitere privind aspectul dacă susținerea acordată unei asociații teroriste poate constitui unul dintre „motivele imperioase de siguranță națională sau de ordine publică” în sensul articolului 24 alineatul (1) din Directiva 2004/83, trebuie amintit că noțiunile „siguranță națională” sau „ordine publică” nu sunt definite de această dispoziție.
- 77 În schimb, Curtea a avut deja ocazia să interpreteze noțiunile „siguranță publică” și „ordine publică” enunțate la articolele 27 și 28 din Directiva 2004/38. Or, chiar dacă această directivă urmărește obiective diferite de cele urmărite de Directiva 2004/83 și chiar dacă statele membre rămân libere să stabilească, în conformitate cu nevoile lor naționale, care pot varia de la un stat membru la altul și de la o perioadă la alta, cerințele de ordine publică și de siguranță publică (Hotărârea I., C-348/09, EU:C:2012:300, punctul 23 și jurisprudența citată), nu este mai puțin adevărat că întinderea protecției pe care o societate înțelege să o atribuie intereselor sale fundamentale nu poate varia în funcție de statutul juridic al persoanei care aduce atingere acestor interese.
- 78 Prin urmare, pentru a interpreta noțiunea „motive imperioase de siguranță națională sau de ordine publică” în sensul articolului 24 alineatul (1) din Directiva 2004/83, trebuie să se ia în considerare mai întâi faptul că s-a statuat deja că noțiunea „siguranță publică” în sensul articolului 28 alineatul (3) din Directiva 2004/38 acoperă atât securitatea internă a unui stat membru, cât și securitatea sa externă (a se vedea printre altele Hotărârea Tsakouridis, C-145/09, EU:C:2010:708, punctul 43 și jurisprudența citată) și că, prin urmare, atingerea adusă funcționării instituțiilor și a serviciilor publice esențiale, precum și supraviețuirea populației, ca și riscul unei perturbări grave a relațiilor externe sau a conviețuirii în pace a popoarelor ori atingerea adusă intereselor militare pot afecta siguranța publică (Hotărârea Tsakouridis, C-145/09, EU:C:2010:708, punctul 44). În plus, Curtea a statuat de asemenea, în acest context, că noțiunea „motive imperative de siguranță publică” în sensul acestui articol 28 alineatul (3) presupune nu numai existența unei atingeri aduse siguranței publice, ci și ca o asemenea atingere să prezinte un nivel de gravitate deosebit de ridicat, exprimat prin utilizarea sintagmei „motive imperative” (Hotărârea Tsakouridis, C-145/09, EU:C:2010:708, punctul 41).
- 79 În continuare, trebuie arătat că noțiunea „ordine publică” care figurează în Directiva 2004/38, în special la articolele 27 și 28, a fost interpretată în jurisprudența Curții în sensul că recurgerea la această noțiune presupune, în orice caz, pe lângă tulburarea ordinii sociale pe care o reprezintă orice încălcare a legii, existența unei amenințări reale, actuale și suficient de grave la adresa unui interes fundamental al societății (a se vedea printre altele Hotărârea Byankov, C-249/11, EU:C:2012:608, punctul 40 și jurisprudența citată).
- 80 În acest context, în ceea ce privește în mod specific Directiva 2004/83, trebuie amintit că, potrivit considerentului (28) al acesteia, noțiunile „siguranță națională” și „ordine publică” reglementează de asemenea cazurile în care un resortisant al unei țări terțe aparține unei asociații care susține terorismul internațional sau care susține o asociație de acest tip.
- 81 În plus, este necesar să se constate că articolul 1 alineatul (3) din Poziția comună 2001/931/PESC a Consiliului din 27 decembrie 2001 privind aplicarea de măsuri specifice pentru combaterea terorismului (JO L 344, p. 93, Ediție specială, 18/vol. 1, p. 179), în versiunea în vigoare la data faptelor din litigiul principal (denumită în continuare „Poziția comună 2001/931”), definește ceea ce ar trebui să se înțeleagă prin „act de terorism”, precum și că PKK figurează în mod distinct pe lista anexată la această poziție comună.

- 82 Din ansamblul acestor considerații reiese astfel că susținerea acordată de un refugiat unei organizații angajate în săvârșirea de acte care intră în domeniul de aplicare al Poziției comune 2001/931 constituie, în principiu, o circumstanță susceptibilă să demonstreze îndeplinirea condițiilor de aplicare a derogării prevăzute la articolul 24 alineatul (1) din Directiva 2004/83.
- 83 Înscrierea unei organizații pe lista anexată la Poziția comună 2001/931 reprezintă, așadar, după cum a subliniat avocatul general la punctul 95 din concluzii, un puternic indiciu că această organizație este sau este suspectată a fi o organizație teroristă. Autoritatea competentă trebuie deci să țină în mod necesar seama de o asemenea împrejurare atunci când trebuie să verifice, într-o primă etapă, dacă organizația vizată a comis acte de terorism.
- 84 Este astfel necesar să se verifice, de la caz la caz, dacă actele săvârșite de organizația în cauză pot constitui o amenințare la adresa siguranței naționale sau a ordinii publice în sensul articolului 24 alineatul (1) din Directiva 2004/83. În această privință, Curtea a statuat, în ceea ce privește articolul 12 alineatul (2) litera (b) din directiva menționată, că actele de natură teroristă, care se caracterizează prin violența lor asupra populației civile, chiar dacă sunt comise într-un scop pretins politic, trebuie să fie considerate infracțiuni grave de drept comun în sensul acestei dispoziții (Hotărârea B și D, C-57/09 și C-101/09, EU:C:2010:661, punctul 81).
- 85 În plus, Curtea a constatat că actele de terorism internațional sunt, la modul general și independent de participarea unui stat, contrare scopurilor și principiilor Organizației Națiunilor Unite (Hotărârea B și D, C-57/09 și C-101/09, EU:C:2010:661, punctul 83). Rezultă că un stat membru ar putea în mod întemeiat, în prezența unor asemenea acte, să invoce existența unor motive imperioase de siguranță națională sau de ordine publică în sensul articolului 24 alineatul (1) din Directiva 2004/83, pentru a aplica derogarea prevăzută de această dispoziție.
- 86 De îndată ce această verificare va fi fost efectuată, autoritatea competentă trebuie, într-o a doua etapă, să procedeze la o evaluare a faptelor specifice de care are cunoștință pentru a stabili dacă susținerea organizației în cauză sub forma acordării de asistență la colectarea de fonduri și a unei participări regulate la evenimente organizate de această organizație, după cum se pare să se fi întâmplat în cazul domnului T. în cauza principală, intră în domeniul de aplicare al articolului 24 alineatul (1) din Directiva 2004/83.
- 87 În acest sens, chiar dacă actele comise de o organizație înscrisă pe lista anexată la Poziția comună 2001/931 ca urmare a implicării acesteia în acte de terorism pot fi încadrate în sfera cauzei de derogare prevăzute la articolul 24 alineatul (1) din Directiva 2004/83, simpla împrejurare că persoana în cauză a susținut această organizație nu poate avea în mod automat drept consecință revocarea permisului său de ședere în temeiul acestei dispoziții (a se vedea prin analogie Hotărârea B și D, C-57/09 și C-101/09, EU:C:2010:661, punctul 88).
- 88 Nu există o relație directă între Poziția comună 2001/931 și Directiva 2004/83 în ceea ce privește obiectivele respective urmărite de acestea și nu poate fi justificat ca autoritatea competentă, atunci când ia în considerare posibilitatea privării unui refugiat de permisul său de ședere în temeiul articolului 24 alineatul (1) din această directivă, să se bazeze numai pe faptul că acesta a susținut o organizație care figurează pe o listă adoptată în afara cadrului instituit de directiva menționată cu respectarea Convenției de la Geneva (a se vedea în acest sens Hotărârea B și D, C-57/09 și C-101/09, EU:C:2010:661, punctul 89).
- 89 Rezultă că, în ceea ce privește cauza principală, condițiile în care organizația susținută de domnul T. a fost înscrisă pe lista anexată la Poziția comună 2001/931 nu pot fi comparate cu evaluarea individuală a faptelor specifice care trebuie realizată înaintea adoptării oricărei decizii care îl privează pe un refugiat de permisul său de ședere în temeiul articolului 24 alineatul (1) din Directiva 2004/83 (a se vedea prin analogie Hotărârea B și D, C-57/09 și C-101/09, EU:C:2010:661, punctul 91).

- 90 Astfel, în cadrul controlului jurisdicțional al aprecierii făcute de autoritatea competentă, instanța de trimitere trebuie să examineze rolul jucat efectiv de domnul T. în cadrul susținerii acordate acestei organizații, cercetând în special dacă acesta a comis el însuși acte de terorism, dacă și în ce măsură a fost implicat în planificarea, în luarea de decizii sau în direcționarea altor persoane în vederea săvârșirii unor acte de această natură, precum și dacă și în ce măsură a finanțat asemenea acte sau a procurat altor persoane mijloacele pentru a le comite.
- 91 În speță, în ceea ce privește actele de susținere a PKK săvârșite de domnul T., din dosar reiese că persoana interesată a participat la reuniuni legale și la manifestări precum celebrarea noului an kurd, precum și la colectarea de donații pentru această organizație. Or, existența unor asemenea acte nu implică în mod necesar faptul că autorul lor ar fi susținut legitimitatea unor activități teroriste. A *fortiori*, acte de această natură nu constituie, prin ele însele, acte de terorism.
- 92 În acest context, instanța de trimitere trebuie să aprecieze de asemenea nivelul de gravitate al amenințării pentru siguranța națională sau pentru ordinea publică care derivă din actele săvârșite de domnul T. În special, ea trebuie să verifice dacă domnului T. i se poate imputa o responsabilitate individuală în legătură cu punerea în aplicare a acțiunilor PKK. În această privință, deși este adevărat că trebuie să se țină seama de condamnarea penală definitivă a domnului T. la 3 decembrie 2008, revine însă acestei instanțe sarcina să stabilească, având în vedere principiul proporționalității pe care măsura care urma să fie adoptată trebuia să îl respecte, dacă amenințarea pe care persoana interesată putea, eventual, să o reprezinte în trecut pentru siguranța națională sau pentru ordinea publică a Republicii Federale Germania exista în continuare la data adoptării deciziei în discuție în litigiul principal.
- 93 În această privință, este de asemenea de competența instanței de trimitere menționate să ia în considerare circumstanța că domnul T. a fost condamnat la plata unei amenzi, iar nu la o pedeapsă cu închisoarea, precum și să stabilească dacă, ținând seama de această împrejurare și, eventual, de natura actelor săvârșite de persoana interesată, existau „motive imperioase de siguranță națională sau de ordine publică” în sensul articolului 24 alineatul (1) din Directiva 2004/83 care să justifice revocarea permisului de ședere al domnului T.
- 94 Având în vedere aceste precizări, este necesar să se mai adauge că punerea în aplicare de către un stat membru a derogării prevăzute la articolul 24 alineatul (1) din Directiva 2004/83 are ca primă consecință pierderea de către refugiatul vizat a permisului său de ședere, chiar dacă acesta, precum în cauza principală, este autorizat, pe baza unui alt temei juridic, să rămână în mod legal pe teritoriul acestui stat membru.
- 95 Cu toate acestea, trebuie subliniat în această privință că refugiatul al cărui permis de ședere este revocat în aplicarea articolului 24 alineatul (1) din Directiva 2004/83 își păstrează statutul de refugiat, cu excepția cazului și până la momentul încetării acestui statut. Prin urmare, chiar dacă este privată de permisul de ședere, persoana interesată continuă să fie refugiat și își păstrează, pe acest temei, dreptul de a beneficia de avantajele pe care capitolul VII din această directivă le garantează oricărui refugiat, în special dreptul la protecția împotriva returnării, dreptul la menținerea unității familiei, dreptul la eliberarea unor documente de călătorie, dreptul de acces la locurile de muncă, la educație, la protecție socială, la îngrijirea sănătății și la locuință, dreptul la libera circulație în interiorul statului membru și dreptul de acces la facilitățile de integrare. Cu alte cuvinte, un stat membru nu dispune de nicio putere discreționară pentru a continua să acorde acestui refugiat sau pentru a-i refuza avantajele substanțiale garantate de directiva menționată.
- 96 Deși este adevărat că considerentul (30) din Directiva 2004/83 precizează că, în limitele stabilite prin obligațiile internaționale, statele membre pot dispune ca „acordarea de beneficii în ceea ce privește accesul la locurile de muncă, la protecție socială, la îngrijirea sănătății și la programe de integrare să fie condiționată de eliberarea prealabilă a unui permis de ședere”, condiția astfel impusă face totuși referire la demersuri cu caracter pur administrativ, întrucât capitolul VII din această directivă are

drept obiectiv să garanteze refugiaților un nivel minim de avantaje în toate statele membre. Pe de altă parte, întrucât acest considerent nu are corespondent în dispozițiile directivei menționate, el nu poate constitui un temei juridic care să permită statelor membre să reducă avantajele garantate de acest capitol VII în cazul în care permisul de ședere al unui refugiat este revocat.

- 97 Dat fiind că aceste drepturi conferite refugiaților sunt consecința acordării statutului de refugiat, iar nu a eliberării permisului de ședere, refugiatul, atât timp cât deține acest statut, trebuie să beneficieze de drepturile care îi sunt astfel garantate de Directiva 2004/83, iar aceste drepturi nu pot fi limitate decât cu respectarea condițiilor stabilite de capitolul VII din directiva menționată, statele membre neavând dreptul de a adăuga restricții care nu figurează în aceasta.
- 98 Pentru acest motiv, în ceea ce privește cauza principală, circumstanța că, astfel cum reiese din dosarul prezentat Curții, revocarea permisului de ședere al domnului T., intervenită de plin drept ca urmare a deciziei de expulzare, a avut incidențe asupra accesului acestuia la locurile de muncă, la formarea profesională și la alte drepturi sociale, dat fiind că, în dreptul german, beneficiul acestor drepturi este legat de deținerea legală a unui permis de ședere, se dovedește a fi incompatibilă cu Directiva 2004/83.
- 99 Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, este necesar să se răspundă la a doua întrebare că susținerea unei asociații teroriste înscrise pe lista anexată la Poziția comună 2001/931 poate constitui unul dintre „motivele imperioase de siguranță națională sau de ordine publică” în sensul articolului 24 alineatul (1) din Directiva 2004/83, chiar dacă nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute la articolul 21 alineatul (2) din aceasta. Pentru ca un permis de ședere acordat unui refugiat să poată fi revocat în temeiul articolului 24 alineatul (1) din această directivă, pentru motivul că refugiatul respectiv susține o asemenea asociație teroristă, autoritățile competente sunt obligate totuși să efectueze, sub controlul instanțelor naționale, o apreciere individuală a elementelor de fapt specifice referitoare atât la acțiunile asociației vizate, cât și ale refugiatului în cauză. Atunci când un stat membru decide să îndeparteze un refugiat al cărui permis de ședere a fost revocat, însă suspendă executarea acestei decizii, este incompatibil cu directiva menționată faptul de a-l priva de accesul la avantajele garantate de capitolul VII din această directivă, cu excepția cazului în care se aplică o excepție prevăzută în mod expres de aceeași directivă.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 100 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera întâi) declară:

- 1) Directiva 2004/83/CE a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind standardele minime referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de statutul de refugiat sau persoanele care, din alte motive, au nevoie de protecție internațională și referitoare la conținutul protecției acordate trebuie interpretată în sensul că un permis de ședere, odată acordat unui refugiat, poate fi revocat, fie în temeiul articolului 24 alineatul (1) din această directivă, atunci când există motive imperioase de siguranță națională sau de ordine publică în sensul acestei dispoziții, fie în aplicarea articolului 21 alineatul (3) din directiva menționată atunci când există motive pentru aplicarea derogării de la principiul nereturnării prevăzute la articolul 21 alineatul (2) din aceeași directivă.**

- 2) **Susținerea unei asociații teroriste înscrise pe lista anexată la Poziția comună 2001/931/PESC a Consiliului din 27 decembrie 2001 privind aplicarea de măsuri specifice pentru combaterea terorismului, în versiunea în vigoare la data faptelor din litigiul principal, poate constitui unul dintre „motivele imperioase de siguranță națională sau de ordine publică” în sensul articolului 24 alineatul (1) din Directiva 2004/83, chiar dacă nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute la articolul 21 alineatul (2) din aceasta. Pentru ca un permis de ședere acordat unui refugiat să poată fi revocat în temeiul articolului 24 alineatul (1) din această directivă, pentru motivul că refugiatul respectiv susține o asemenea asociație teroristă, autoritățile competente sunt obligate totuși să efectueze, sub controlul instanțelor naționale, o apreciere individuală a elementelor de fapt specifice referitoare atât la acțiunile asociației vizate, cât și ale refugiatului în cauză. Atunci când un stat membru decide să îndepărteze un refugiat al cărui permis de ședere a fost revocat, însă suspendă executarea acestei decizii, este incompatibil cu directiva menționată faptul de a-l priva de accesul la avantajele garantate de capitolul VII din această directivă, cu excepția cazului în care se aplică o excepție prevăzută în mod expres de aceeași directivă.**

Semnături